

Innst. O. nr. 68

(2001-2002)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.)

Ot.prp. nr. 66 (2001-2002)

Til Odelstinget

1. PROPOSISJONENS HOVEDINNHOLD

Justisdepartementet fremmer i proposisjonen en rekke forslag til endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. De fleste forslagene har som formål å sikre en hurtigere straffesaksbehandling. Det foreslås også endringer i reglene om varetekt.

Departementet går bl.a. inn for at lengstefristen ved varetektsfengsling forlenges fra 1 til 3 dager. Dette antas å redusere behovet for varetektsfengsling. Siktede skal så vidt mulig ha krav på offentlig forsvarer straks det er klart at han ikke vil bli løslatt innen 24 timer etter pågripelsen. Etter forslaget skal ikke bare retten, men også påtalemyndigheten kunne oppnevne forsvareren. Det foreslås ikke innført maksimumsgrenser for varigheten av varetekt, men politiet pålegges å gi en kort redegjørelse for etterforskningen ved begjæring om forlenget fengsling.

Det fremmes videre forslag som skal sikre en mer betryggende behandling av spørsmålet om varetektsinnsatte skal undergis isolasjon, og skal begrense bruken og varigheten av isolasjon. Isolasjon skal besluttes uttrykkelig av retten, og skal normalt ikke overstige en periode på to uker før saken prøves på ny. Fristen er absolutt hvis siktede er under 18 år. Det gis videre frister for hvor lenge en person kan holdes sammenhengende isolert, og det foreslås et særskilt varetektsfradrag i straffen der isolasjon har vært benyttet.

Det foreslås videre bl.a. nye regler om at hovedforhandlingen skal avholdes snarest mulig, og normalt starte innen 6 uker i tingretten og innen 8 uker i lagmannsretten hvis siktede sitter i varetekt eller var under 18 år da forbrytelsen ble begått. Det gjøres også visse begrensninger i retten til fritt forsvarervalg, og adgangen til bevisavskjæring foreslås noe utvidet.

Det innføres videre en plikt for mistenkte og vitner til å møte for politiet for å avklare om de ønsker å forklare seg eller ikke. Videre foreslås en hjemmel til

å avhente og eventuelt fengsle vitner som er innkalt til hovedforhandling.

Behandlingen av militære straffesaker effektiviseres ved at den militære påtalemyndighet gis kompetanse til å beslutte tiltale i fredstid.

Kompetansen til å avgjøre hvem som skal utføre aktoratet i en del saker overføres fra riksadvokaten til statsadvokaten. Adgangen til å forsterke tingretten med flere dommere utvides til også å gjelde for mindre alvorlige saker. Ankefristen for påtalemyndigheten skal i en del saker utløpe tidligere enn etter gjeldende rett, og adgangen til å heve en ankesak utvides. Fristreglene for klager til påtalemyndigheten over vedtak om å henlegge en sak presiseres.

Strafferammen for naskeri heves slik at privatpersoner får en utvidet rett til å pågripe butikknaskere.

2. BAKGRUNNEN FOR LOVFORSLAGET

2.1 Sammendrag

Justisdepartementet oppnevnte 16. juni 1999 to arbeidsgrupper som fikk i oppdrag å se nærmere på saksbehandlingstiden i straffesaker. Flere av de lovgivningstiltak som arbeidsgruppene vurderte, er allerede fulgt opp. I proposisjonen behandles de fleste øvrige forslag til lovendringer som de to arbeidsgruppene har foreslått. Et notat med forslag til en rekke endringer i straffeprosessloven mv. ble sendt på høring 11. desember 2000.

I januar 2001 ble det såkalte Sanksjonsutvalget nedsatt. Utvalget skal finne lovbrudd som kan avkriminaliseres, og komme med forslag til alternative sanksjoner. Utvalget har frist 1. august 2002.

Etter departementets syn bør man avvende effekten av endringen i straffeloven § 59 om straffutmålingen ved tilståelser før et utredningsarbeid knyttet til "plea bargaining" eventuelt settes i gang.

Norske lovbestemmelser om varetektsfengsling og praktiseringen av reglene har vært kritisert av internasjonale kontrollorganer: Både Den europeiske torturovervåkingskomité (CPT) og FNs torturkomité har vært opptatt av bruken av isolasjon og restriksjoner (brev- og besøksforbud) ved varetektsfengsling. FNs menneskerettskomité har uttrykt bekymring for urimelig lang varetektsfengsling i enkelte saker.

2.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at norske lovbestemmelser og praksis ved varetekt og isolasjon har vært kritisert av internasjonale kontrollorganer, og er tilfreds med at departementet foreslår endringer som vil sikre at Norge overholder sine folkerettslige forpliktelser. Stortingets vedtak av menneskerettighetsloven av 21. mai 1999 innebærer at de sentrale menneskerettighetskonvensjonene skal gjelde som norsk lov, og komiteen vil understreke betydningen av at lovgivningen for øvrig følges opp for å unngå motstrid.

Komiteen har merket seg at departementet de siste årene har prioritert arbeidet med å sikre en hurtigere straffesaksbehandling. Komiteen understreker at en effektiv straffesaksbehandling både vil styrke straffens preventive effekt og øke tilliten til rettssystemet, og er tilfreds med at arbeidet har resultert i en rekke forslag som samlet kan øke effektiviteten i straffesakskjeden.

3. GENERELT OM FRISTREGLER SOM VIRKEMIDDEL FOR Å REDUSERE SAKSBEHANDLINGSTIDEN

Begge arbeidsgruppene mener at det bør innføres fristregler for å redusere saksbehandlingstiden i straffesaker. Det påpekes imidlertid at dersom de underliggende forhold, for eksempel etterforsknings- og påtalekapasitet, er slik at fristene ikke lar seg overholde, vil fristregler bare bli et slag i luften. Fristregler kan også virke styrende på prioriteringen av ulike sakstyper, og det er ikke gitt at den gjennomsnittlige saksbehandlingstid totalt sett vil bli kortere.

Departementet er enig i disse betraktningene.

4. FRISTER VED PÅGRIPELSE OG VARETEKTSFENGLING. ISOLASJON

4.1 Bør fristen for å fremstille en pågrepet person for retten utvides?

4.1.1 Sammendrag

En pågrepet person skal etter gjeldende rett "snarest mulig og så vidt mulig dagen etter pågripelsen" fremstilles for forhørsretten. Hvis fristen ikke holdes, skal grunnen til det opplyses i rettsboken. Utløper fremstillingsfristen på en lørdag eller en helligdag, forlenges den til nærmeste virkedag. Loven stiller

ikke opp noen absolutt lengstefrist for å fremstille pågrepne personer for retten.

Etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 5 nr. 3 har den som er arrestert rett til "promptly" å bli fremstilt for en domstol. Praksis fra Menneskerettsdomstolen taler for at en fremstilling eller løslatelse fire dager etter pågripelse vil være helt i ytterkant av hva som kan godtas i forhold til bestemmelsen. Grensen for hva som regnes som "promptly", vil imidlertid variere fra sak til sak.

I proposisjonen pkt. 4.1.3 gjennomgås reglene i Sverige, Danmark, Nederland og England. Fremstillingsfristen i disse landene varierer fra 24 timer til 3 dager og 15 timer.

Arbeidsgruppe I foreslår at fremstillingsfristen for varetekt forlenges til fire dager fra pågripelsen i en prøveperiode på tre år. Tanken bak forslaget er at en lengre frist for fremstilling totalt sett vil medføre færre fengslinger og færre døgn i arrest/fengsel. Sverige har tilsvarende regler. Arbeidsgruppen mener at praktiseringen av reglene bør følges opp med enkelte kontrolltiltak. Målinger bør foretas for å undersøke hvordan ordningen praktiseres. Videre bør den siktede ha krav på forsvarer når han ikke blir løslatt senest dagen etter pågripelsen.

Departementet var i høringsnotatet enig i at en lengre fremstillingsfrist kan bidra til å redusere den samlede varetektstiden og gikk inn for en utvidelse i en prøveperiode på 3 år. Departementet var i tvil om hvor lang fremstillingsfristen burde være, men foreslo at den utvides til 72 timer. Hensynet til EMK artikkel 5 nr. 3 tilsier at man i tillegg til den absolutte fristen viderefører kravet om at fremstilling må skje "snarest mulig". Fengsling ut over 72 timer, for eksempel hvis fristen løper ut på lørdag eller helligdag, skulle bare helt unntaksvis være tillatt.

Høringsinstansene er delt i synet på om fremstillingsfristen bør forlenges eller ikke. Et flertall av instansene støtter forslaget, og de aller fleste av disse er enig i at lengstefristen skal være 72 timer/tre dager. De fleste av de høringsinstanser som går imot å forlenge fremstillingsfristen, fremhever at en slik utvidelse er rettsikkerhetsmessig betenkelig.

Departementet viser til at høringsinstansene er delt i troen på om den totale bruken av frihetsberøvelse under etterforskningen vil bli redusert hvis fremstillingsfristen utvides. På bakgrunn av en totalvurdering av uttalelsene og erfaringene fra Sverige, holder departementet fast ved at man bør kunne regne med en slik reduksjon.

Bestemmelsen i gjeldende lov om at grunnen til forsinkelsen må opplyses i rettsboken hvis fremstilling skjer senere enn dagen etter pågripelsen videreføres. Departementet forutsetter for øvrig at det bare unntaksvis er aktuelt å vente med å fremstille den siktede til lengstefristen løper ut.

Departementet drøfter om utvidelsen av lengste-fristen bør gjelde generelt, eller bare for noen typer av forbrytelser avhengig av hvor alvorlig saken er, men foreslår ingen slik sonndring.

Det foreslås i proposisjonen at fremstillingsfristen utvides til 3 dager etter pågripelsen, og at fristen skal være absolutt, jf. lovutkastet til straffeprosessloven § 183. Den siktede skal straks løslates hvis fremstilling ikke kan skje innen den absolutte fristen. Det presiseres videre i loven at kjæremål over kjennelser om varetektsfengsling skal behandles snarest mulig.

Departementet holder fast ved at en endring i reglene om fremstillingsfristen bør etterkontrolleres, men mener det ikke er nødvendig å gjøre lovendringen tidsbegrenset.

4.1.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at departementet går inn for å utvide fremstillingsfristen for varetekt til tre dager etter pågripelsen. Etter departementets vurdering kan dette bidra til å redusere den totale bruken av frihetsberøvelse under etterforskningen. Slik komiteen ser det vil en utvidet fremstillingsfrist gi politiet bedre tid til å etterforske, herunder å sikre bevis, eller sjekke den mistenkte ut av saken slik at varetekt blir unødvendig. I tillegg vil retten få et bedre grunnlag for å vurdere fengslings spørsmålet.

Komiteen slutter seg til forslaget om at denne fristen skal være absolutt, og at det fremdeles skal stå i loven at fremstilling må skje snarest mulig. Dette er etter komiteens mening nødvendig i forhold til EMKs regler, og komiteen vil understreke at det bør utvises varsomhet med å vente med fremstilling i så lang tid som den nye fristen åpner for. Fristen bør først og fremst være forbeholdt de saker der etterforskningen er spesielt komplisert.

Komiteen støtter departementets forslag om etterkontroll av endringen i fremstillingsfristen for å vurdere om endringen har virket etter intensjonene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil vise til at en utvidelse av tidsfristen for fremstilling ligger i yttergrensen av det EMK tillater. Disse medlemmer vil likevel støtte forslaget om utvidelse til 3 dager fordi denne bestemmelsen gjøres absolutt og den sannsynligvis vil medføre at behovet for varetektsfengsling blir redusert. Disse medlemmer forutsetter at det foretas en etterkontroll som slutføres to år etter lovens ikrafttredelse, og som gir dokumentasjon på om behovet for frihetsberøvelse under etterforskningen er blitt mindre. Disse medlemmer er innstilt på at dersom det viser seg at utvidelsen av fremstillingsfristen ikke vil redusere behovet for varetekt, vil det være naturlig å gå tilbake til den opprinnelige fristen på 24 timer.

4.2 Rett til forsvarer før fremstilling

4.2.1 Sammendrag

En pågrepet person har i dag som hovedregel ikke krav på forsvarer på det offentliges bekostning før han eventuelt fremstilles for varetektsfengsling. Bare dersom "særlige grunner taler for det", kan retten oppnevne en forsvarer til å bistå den siktede før fremstilling, for eksempel under politiavhør.

Arbeidsgruppen foreslår at den siktede skal ha krav på forsvarer på det offentliges bekostning dersom han ikke er løslatt senest dagen etter pågripelsen.

I høringsnotatet støttet departementet arbeidsgruppens forslag. En slik ordning kan imidlertid by på enkelte praktiske problemer. Dette taler for at forsvarer bør kunne oppnevnes av andre enn retten hvis det vil forsinke saken å vente på rettens beslutning. Departementet foreslo at politiet burde få en generell kompetanse til å oppnevne forsvarer for pågrepne personer. Begrensningen i dagens lov om at forsvarer for forhørsretten skal oppnevnes "så vidt mulig", videreføres. Det ble ikke foreslått noen særregler om forsvarers rett til å få innsyn i, eller til å få kopi av saksdokumentene.

Under forutsetning av at fremstillingsfristen utvides, støtter alle høringsinstanser som har uttalt seg om spørsmålet forslaget om å gi den siktede rett til offentlig forsvarer dersom han ikke er fremstilt for varetektsfengsling - eller løslatt - innen 24 timer etter pågripelsen. Ingen mener at retten bør inntre senere enn etter 24 timer, mens noen mener at den bør inntre før. De fleste høringsinstansene enten støtter uttrykkelig eller har ikke innvendinger mot at politiet gis rett til å oppnevne forsvarer.

Departementet foreslår i proposisjonen at forsvareren så vidt mulig skal oppnevnes straks det er klart at den pågrepne skal holdes i mer enn 24 timer. Både politiet og retten bør ha kompetanse til å oppnevne forsvarer for personer som er pågrepet, men politiet bør overlate dette til retten med mindre det er vanskelig å trekke inn domstolen på det aktuelle stadiet i saken. Har den siktede ikke ønske om noen bestemt forsvarer bør en fast forsvarer oppnevnes hvis det er mulig. Forsvareren bør velges ut etter tilfeldighetsprinsippet. Retten skal fortsatt kontrollere og honorere salsregningen for forsvareren.

4.2.2 Komiteens merknader

Komiteen støtter forslaget om at siktede skal ha krav på forsvarer på det offentliges bekostning dersom han ikke er løslatt senest dagen etter pågripelsen. Dette vil utgjøre en viktig kontrollfunksjon så lenge siktede ikke har vært fremstilt for retten. At den pågrepne får oppnevnt en forsvarer tidligere, vil være en motvekt til de negative sidene ved en utvidet fremstillingsfrist. Forsvareren kan virke som en pådriver overfor politi- og påtalemyndighet og til en viss grad

få innsikt i etterforskningen. Av effektivitetshensyn er komiteen enig i forslaget om at det bør være adgang for påtalemyndigheten til å oppnevne forsvarer. Prinsippet om fritt forsvarervalg vil ellers bli lagt til grunn.

4.3 Andre endringer som følge av utvidet fremstillingsfrist

4.3.1 Sammendrag

Gjeldende rett har ingen regler om når fengslingsbegjæringer skal sendes retten. Arbeidsgruppen viser til at i Sverige skal begjæringen leveres retten dagen før fengslingsmøtet, og mener denne regelen bør kopieres. Siden departementet går inn for at fremstillingsfristen skal være tre dager, og ikke fire slik arbeidsgruppen gikk inn for, foreslås det ikke noen regel om når fengslingsbegjæringen skal sendes retten. Ingen av høringsinstansene har gått inn for at det lovfestes en slik regel.

Er den siktede varetektsfengslet når det avsies ubetinget dom på frihetsstraff, kan han fortsatt holdes fengslet i fire uker hvis ikke retten bestemmer noe annet (straffeprosessloven § 187). Etter arbeidsgruppens syn bør § 187 endres til også å omfatte pågrepne hvis fremstillingsfristen utvides. Departementet peker på at saker hvor den siktede bare har vært pågrepet, skiller seg fra sakene hvor han er varetektsfengslet. Bare i de sistnevnte sakene har retten tidligere behandlet spørsmålet om fengsling. Etter departementets syn skulle det ikke være behov for en særregel i § 187 slik arbeidsgruppen foreslår. Siktete som er fengslet når hovedforhandlingen begynner, kan videre holdes fengslet til dom er avsagt selv om fengslingstiden i mellomtiden løper ut. Hensynene mot å endre § 187 gjelder også i forhold til denne regelen.

De fleste høringsinstansene enten støtter uttrykkelig departementets syn eller har ingen innvendinger. Enkelte høringsinstanser mener at fengslingsbegjæringen bør kunne fremmes direkte under hovedforhandling. Departementet holder fast ved at det praktiske behovet er så lite at det ikke er grunn til å foreta lovendring, men vil holde spørsmålet under oppsikt.

Arbeidsgruppen fremhever at en eventuell endring av fremstillingsfristen ikke må lede til at siktede kan holdes lengre i politiarrest enn nå. Høringsinstansene gir gjennomgående uttrykk for at de er enige i at bruken av politiarrest ikke skal øke, men noen instanser peker på en rekke praktiske problemer.

Departementet understreker at det er en klar forutsetning for forslaget om å utvide fremstillingsfristen at bruken av politiarrest ikke skal øke i forhold til i dag. For å sikre dette, har departementet i utkastet til § 183 i straffeprosessloven tatt inn en hjemmel for Kongen til å fastsette forskrift om bruken av politiarrest. Totalt sett er det ikke grunn til å vente noen økning i behovet for fengselsplasser hvis alle departementets forslag blir vedtatt - heller tvert imot. Eventuelt praktiske pro-

blemer med å overføre en pågrepet person fra politiarrest før han fremstilles for varetektsfengsling, kan reduseres ved å heve standarden i noen politiarrester.

4.3.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at det fra flere hold, bl.a. fra FNs torturkomité, har blitt reist kritikk av bruken av politiarrest, som i flere tilfeller har strukket seg over urimelig lang tid. Komiteen imøteser forskrifter om bruken av politiarrest, og mener det her er et behov for klare retningslinjer.

4.4 Maksimumsgrense for varigheten av varetekt?

4.4.1 Sammendrag

Gjeldende rett har ingen maksimumsgrense for hvor lenge en person kan holdes i varetekt. EMK artikkel 5 nr. 3 har heller ingen slik maksimumsgrense. Ut fra praksis synes det som om maksimumsgrensen i forhold til EMK går ved om lag fire år.

Arbeidsgruppen anbefaler ikke at det innføres maksimumsgrenser for hvor lenge en person kan holdes i varetekt. Variasjonen mellom sakene er stor, og selv om man kan tenke seg frister med ulik lengde for ulike sakstyper, er det problematisk å fastsette frister som gir den riktige balanse.

Under høringen gikk de fleste av de instansene som uttalte seg om dette imot at det innføres maksimumsgrenser for varigheten av varetekt.

Departementet ser godt argumentene for å innføre en lengstefrist for varetekt. Men som arbeidsgruppen og det store flertallet av høringsinstanser, mener departementet at ulempene likevel er så store at det ikke bør innføres en slik frist. Særlig legges det vekt på at lengden av varetektstiden i stor grad ligger utenfor politiet og påtalemyndighetens kontroll.

4.4.2 Komiteens merknader

Komiteen merker seg at departementet ikke ønsker å innføre en maksimumsgrense for varetekt. Komiteen er enig i de betraktninger som gjøres, og understreker at behovet for fortsatt varetekt vil være gjenstand for rettslig prøving med jevne mellomrom, i tillegg til at praksis ved Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD) vil sette grenser for varetektstidens lengde. Dersom man innfører en absolutt lengstefrist, mener komiteen man vil binde seg opp i for stor grad med tanke på spesielt komplekse saker som kan oppstå fra tid til annen. Dette vil særlig være aktuelt i alvorlige narkotikasaker hvor siktede har liten eller ingen tilknytning til Norge, og unndragelsesfaren er stor.

Komiteen viser til Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) om lovtiltak mot terrorisme og de store utfordringene verdenssamfunnet står overfor i kampen mot terror og de trusler dette medfører. På denne bakgrunn er det

også viktig at norsk politi har et så fleksibelt regelverk som de grunnleggende menneskerettigheter tillater for å etterforske og hindre mulige terroranslag i Norge. Her vil muligheten til å holde personer mistenkt for å være involvert i terrorvirksomhet i varetekt, være av avgjørende betydning, og en absolutt lengstefrist kan være uheldig i denne typen saker.

4.5 Tidsfristen for varetektsfengsling og oppfølgingen av fengslingsakene

4.5.1 Sammendrag

Beslutter retten å fengsle den siktede, skal den etter gjeldende regler fastsette en tidsfrist for fengslingen. Fristen skal være så kort som mulig og må ikke overstige 4 uker. Retten kan forlenge fengslingen med inntil 4 uker av gangen. Dersom etterforskningens art eller andre særlige forhold tilsier at fornyet prøving etter 4 uker vil være uten betydning, kan retten sette en lengre frist. Straffeprosessloven (Strpl) § 170 a fastsetter at fengsling ikke må være et uforholdsmessig inngrep.

EMK artikkel 5 nr. 4 krever at enhver som er pågrepet eller berøvet sin frihet skal ha rett til å anlegge sak slik at lovligheten av frihetsberøvelsen raskt kan bli avgjort av en domstol. Det er innfortolket et krav om regelmessige prøvinger av fengslingsgrunnlaget.

Arbeidsgruppe I viser til at i Sverige er "normalfristen" for varetektsfengsling 14 dager. Gruppen mener gode grunner kan tale for å erstatte den någjeldende fire-ukersfrist med en frist på to uker selv om en slik ordning vil føre til merarbeid ved hyppigere rettsmøter. En normalfrist på to uker kan eventuelt innføres for en prøveperiode på tre år.

Det er ulike syn blant høringsinstansene. Et flertall advarer mot forslaget. Hovedinnvendingen er at en slik endring vil være ressurskrevende og føre til en tregere saksbehandling.

Etter departementets mening gir dagens ordning et fleksibelt system, og departementet går ikke inn for å redusere fristen. Departementet understreker betydningen av at retten tar sitt ansvar alvorlig, og at fristen skal settes til 4 uker bare hvis forholdene i den konkrete saken tilsier det. Det pekes på at en mellomløsning kunne være å redusere fristen bare i saker der det er bevisforspillelsesfare, eller å forkorte normalfristen til 2 uker bare ved første gangs fengslinger, men departementet går under noe tvil ikke inn for dette.

I Sverige er det slik at retten, når den mener å ha tilstrekkelig oversikt over saken, fastsetter et tidspunkt for når eventuell tiltale skal være tatt ut. Konsekvensen av at tiltale ikke foreligger innen fristen, er at retten løslater siktede med mindre påtalemyndigheten kan anføre gode grunner for forsinkelsen. Arbeidsgruppen mener at tilsvarende regler neppe passer i Norge, og at tiltale fortsatt eksklusivt bør høre under

påtalemyndigheten. De aller fleste høringsinstanser går enten imot å innføre en slik ordning eller har ikke uttalt seg om det. Departementet finner etter dette at det ikke bør innføres en slik ordning i Norge. Derimot er departementet enig med arbeidsgruppen i at retten bør være mer aktiv i sin kontroll med fremdriften i etterforskningen.

Arbeidsgruppen er videre opptatt av at rettens grunnlag for å avgjøre spørsmålet om fortsatt fengsling bør bli bedre. I tillegg til informasjon om når saken ventes ferdig etterforsket, bør det kreves at begjæringen gir en kortfattet redegjørelse for den etterforskning som er foretatt siden forrige rettsmøte, og hvilken etterforskning som gjenstår. De fleste høringsinstanser er positive til en slik ordning, men er delt i synet på om ordningen bør lovfestes eller ikke. Etter departementets syn er det viktig at retten får best mulig grunnlag for å føre kontroll med fremdriften i etterforskningen. Departementet foreslår etter dette å ta inn en bestemmelse som nevnt i straffeprosessloven § 185 annet ledd.

4.5.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at normalfristen for varetektsfengsling i Sverige er 14 dager, og at dette gjelder også for forlengelser. I proposisjonen drøftes mulighetene for å innføre en slik frist også i Norge, blant annet fordi dette kan sikre en bedre fremdrift i politiets etterforskning. Departementet, i likhet med en rekke høringsinstanser, ønsker likevel ikke å innføre en slik frist.

Komiteen støtter flertallet av høringsinstansene som mener dette vil påføre både domstolene, politiet og påtalemyndigheten merarbeid. Antallet fremstillinger vil øke og legge beslag på store ressurser både hos politi, påtalemyndighet og rettssystemet. Dagens system har den fleksibilitet man ofte er avhengig av under etterforskningen av kompliserte saker, men komiteen vil understreke at adgangen til å sette fristen til 4 uker bør brukes med varsomhet, og kun benyttes hvis forholdene i den konkrete saken tilsier det. Komiteen mener rettssikkerheten til den siktede blir ivaretatt i tilstrekkelig grad gjennom straffeprosessloven § 170 a som fastsetter at fengslingen ikke må være et uforholdsmessig inngrep.

For å sikre at retten får opplysninger om etterforskningen og fremdriften i denne, foreslår departementet at det tas inn en regel i § 185 som pålegger påtalemyndigheten å ta inn dette i begjæring om forlengelse av varetektstiden. Komiteen mener dette ikke pålegger påtalemyndigheten vesentlig ekstraarbeid, men tvert om kan være en nyttig gjennomgang av etterforskningen og status i saken. Dette vil også gi retten et bedre grunnlag for å vurdere behovet for fortsatt fengsling.

4.6 Bør det innføres egne bestemmelser om isolasjon og om lengstefrister for isolasjon?

4.6.1 Sammendrag

Gjeldende rett og EMK art. 3

Retten kan i den utstrekning hensynet til etterforskningen i saken tilsier det, bestemme at den fengslede skal ilegges brev- eller besøksrestriksjoner (straffeprosessloven § 186 annet ledd). Det samme kan bestemmes for tilgang til aviser og kringkasting.

Nektelse av samvær med andre innsatte reguleres i fengselsreglementet: Varetektsinnsatte som av retten er ilagt brev- og besøksrestriksjoner, skal bare ha adgang til samkvem med andre innsatte hvis politiet samtykker.

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3 om forbud mot tortur vil kunne begrense adgangen til å isolere varetektsinnsatte. Bruk av isolasjon er i seg selv ikke i strid med reglene i EMK. Derimot vil bruken av isolasjon i en konkret sak kunne være konvensjonsstridig.

Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppe I uttaler bl.a. at det er åpenbart at restriksjoner - og særlig isolasjon - kan innebære en betydelig belastning for den fengslede. På den annen side medfører hensynet til kriminalitetsbekjempelsen at man ikke kan gi avkall på bruk av restriksjoner.

Justisdepartementets varetektsstatistikk for 1999 viser at restriksjoner ble brukt ved 41 pst. av første gangs fengslingene. I mer enn halvparten av tilfellene varte restriksjonene mindre enn 15 dager. Riksadvokaten har også innskjerpet rutineene for å begjære restriksjoner.

Arbeidsgruppen viste til et dansk lovforslag om endrede frister ved bruk av varetektsfengsling med isolasjon. Etter arbeidsgruppens syn burde tilsvarende lovendring vurderes her i landet. De danske reglene inneholder dels generelle vilkår for å beslutte fengsling med isolasjon, dels er det fastsatt maksimumsgrenser for hvor lenge slik fengsling kan vare. Fordi varetektsfengsling med isolasjon er svært inngripende, foreslås et ekstra fradrag i varetektstiden på én dag for hvert påbegynte tredje døgn den domfelte har sittet isolert.

Bør det innføres en egen bestemmelse i straffeprosessloven om varetektsfengsling i isolasjon?

Departementet ga i høringsnotatet sin tilslutning til arbeidsgruppens vurderinger. Etter det danske forslaget kan isolasjon besluttes bare når den arresterte er fengslet pga. fare for bevisforpillelse. Dessuten gjelder det et særlig forholdsmessighetskrav ut over det alminnelige kravet. Det er understreket at man må være meget tilbakeholden med å bruke isolasjon overfor unge lovbryttere.

Etter departementets syn bør den norske straffeprosessloven få en bestemmelse om isolasjon etter mønster av dansk rett. Rettssikkerhetshensyn tilsier at retten tar uttrykkelig standpunkt til spørsmålet om isolasjon, og at loven fastsetter vilkår for når isolasjon skal besluttes. Isolasjon bør brukes bare når fengslingsgrunnen er bevisforpillelsesfare, og når varetektsfengsling i seg selv ikke er nok til å hindre at den siktede forspiller bevis. Departementet foreslår ikke at det lovfestes et særskilt proporsjonalitetskrav. Det vises til at straffeprosessloven § 170 a på generelt grunnlag stiller opp et proporsjonalitetskrav: Jo mer inngripende et tvangsmiddel er, desto mer skal det til for å bruke det. Adgang til å benytte isolasjon skal gjelde også overfor siktede som er under 18 år, men bare når det er særlig påkrevd.

Delvis isolasjon vil si at den fengslede ikke får ha samvær med bestemte andre innsatte. Slik isolasjon er langt mindre inngripende enn fullstendig isolasjon, og departementet går inn for at en ny bestemmelse om isolasjon bare skal gjelde for fullstendig isolasjon.

Departementets forslag får i hovedsak massiv støtte under høringen. Bare noen få instanser har innvendinger mot enkelte deler av forslaget. Ny bestemmelse om fullstendig isolasjon gis i § 186 a.

Tidsgrenser for isolasjon

Det danske forslaget har bl.a. tidsbegrensninger for sammenhengende isolasjon som varierer fra 4 uker til 3 måneder avhengig av strafferammen på det aktuelle lovbruddet. Unntaksvis kan isolasjon forlenges ut over 3 måneder i de alvorligste sakene. Hvis arrestanten er under 18 år, gjelder imidlertid en absolutt maksimalfrist for sammenhengende isolasjon på 8 uker.

Justisdepartementet foreslo i høringsnotatet at det i Norge innføres fristregler for isolasjon etter mønster av dansk rett, men med visse justeringer. Forslaget fikk bred støtte under høringen. Departementet legger også stor vekt på at internasjonale kontrollorganer har anbefalt Norge å sette i verk tiltak for å redusere bruken av isolasjon.

I høringsbrevet ble det foreslått at isolasjon ved første gangs fastsettelse ikke kan besluttes for mer enn 2 uker, og at isolasjonen deretter kan forlenges for inntil 4 uker av gangen, men likevel bare for inntil 2 uker dersom den siktede er under 18 år. Det foreslås i proposisjonen at begge fristene som hovedregel settes til 2 uker. Bare dersom særlige omstendigheter tilsier at fornyet prøving etter 2 uker er uten betydning - og den siktede er fylt 18 år - kan isolasjon besluttes for inntil 4 uker av gangen.

Høringsinstansene er noe mer delt i synet på hvor lange lengstefristene for den totale bruken av isolasjon skal være, og på om fristene skal være absolutte eller ikke. I høringsnotatet var det angitt 3 kategorier av frister. Under høringen er det antydning at lovteksten ved dette blir unødvendig komplisert.

Departementet går inn for at strafferammene anvendes som avgrensningskriterium for isolasjonsperiodene. Det foreslås i proposisjonen to kategorier av frister for sammenhengende isolasjon: en frist på 6 uker for saker med en strafferamme inntil 6 år og en frist på 12 uker for saker med en høyere strafferamme. Fristene er ikke absolutte, men unntaksreglene er snevre. For ungdom under 18 år foreslås likevel en maksimalgrense på 8 uker.

Andre endringer i reglene om isolasjon

Kjennelser om isolasjon skal etter dagens regler angi på hvilken måte etterforskningen vil bli skadelidende hvis ikke den fengslede blir underlagt forbud og kontroll. Det skal også gå frem av kjennelsen at bruken av forbud eller kontroll ikke er et uforholdsmessig inngrep. Tilsvarende regler bør gjelde ved fullstendig isolasjon etter den nye § 186 a.

Straffeprosessloven § 187 a foreskriver at den som er fengslet skal løslates så snart grunnen til fengslingen er falt bort, eller når fengslingsfristen har løpt ut. En tilsvarende regel gis også for isolasjon og restriksjoner.

Ved den danske revisjonen ble det innført særregler om varetektsfradrag i saker hvor den fengslede har vært underlagt isolasjon. Straffen blir etter reglene redusert med en dag ekstra for hvert 3. døgn den dømte har vært isolert. Høringsinstansene er delt i synet på om en tilsvarende bestemmelse bør innføres i norsk rett, og hvor stort et ekstra fradrag eventuelt bør være.

Etter departementets syn er det rimelig å gi et ekstra varetektsfradrag ved fullstendig isolasjon etter som varetekt i isolasjon er vesentlig mer byrdefullt enn annen varetekt. Departementet foreslår at to dager i varetekt skal gi krav på én dags ekstra fradrag, jf. lovutkastet til straffeloven § 60.

4.6.2 Komiteens merknader

Komiteen mener hensynet til en effektiv kriminalitetsbekjempelse i noen tilfeller må veie tyngre enn den belastningen restriksjoner kan medføre for den fengslede. Komiteen ønsker derfor at det fremdeles skal være adgang til å ta i bruk restriksjoner når dette er påkrevd av hensyn til etterforskningen.

Komiteen viser til sine merknader under pkt. 2.2 og den kritikken som har kommet fra internasjonale kontrollorganer vedrørende norske bestemmelser om isolasjon. Komiteen ser på bakgrunn av dette, samt det inngrep isolasjon kan være for den enkelte, et klart behov for å foreta visse endringer i bestemmelse om den mest inngripende form for varetekt.

Departementets forslag om innføring av isolasjonsfrister vil etter komiteens mening føre til at reglene samsvarer med EMK.

På bakgrunn av det inngrep total isolasjon er for den enkelte, synes komiteen det er rimelig at det gis

et ekstra varetektsfradrag ved fullstendig isolasjon, som foreslått i proposisjonen.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti stiller spørsmål ved om bruk av full isolasjon i forbindelse med straffesaker i det hele tatt er nødvendig, da delvis isolasjon med brev- og besøkskontroll synes som en mer hensiktsmessig ordning. Isolasjon kan innebære betydelig psykisk belastning for den som isoleres fra omverdenen. Dette medlem vil fremheve at selv etter kortvarig full isolasjon får enkelte alvorlige psykiske plager, herunder svært aggressiv adferd. Dette medlem vil også fremheve at norsk praksis med isolasjon under varetekt synes å ha gått for langt, jf. flere kritiske rapporter om dette fra FN's torturovervåkningskomité. Norge er dessuten ett av svært få land som praktiserer full isolasjon. Dette medlem er usikker på om de landene som ikke praktiserer full isolasjon har større problemer enn norsk politi med å oppklare forbrytelser.

Dette medlem vil med dette fremheve at den fremlagte proposisjonen med fordel kunne redegjort nærmere for det konkrete behovet for isolasjon. Dette medlem vil videre fremheve at isolasjon ikke skal kunne brukes for å hindre siktede i å tilpasse sin egen forklaring til de øvrige bevis i saken, da dette etter høyesterettspraksis ikke faller inn under begrepet "bevisforspillelse", jf. Rettstidende 1996 side 1089. Fare for gjensidig samordning mellom flere siktede må stå i samme stilling. Dette medlem er videre av den oppfatning at det må konkret påvises hvilke bevisforspillelsesmuligheter som skal forhindres ved bruk av isolasjon. En unnlattelse av en slik nærmere påvisning vil lett være i strid med EMK.

Dette medlem vil fremheve at de foreslåtte endringer om isolasjon går i riktig retning, da de gir et noe bedre vern for den siktede. Dette medlem vil av disse grunner støtte de fremlagte forslag om isolasjon, men presiserer at forslagene med fordel kunne gått adskillig lengre i den siktedes favør.

5. FRIST FOR PÅTALEVEDTAK?

Departementet foreslo i høringsbrevet, i samsvar med arbeidsgruppens forslag, at det innføres frister for påtalevedtak i saker mot lovbrøtere under 18 år. Forslaget innebar at tiltalespørsmålet normalt skal avgjøres senest innen 6 uker etter at noen er å anse som mistenkt i saken.

Riksadvokaten uttaler at han overfor politi- og påtalemyndigheten har gitt anvisning på en slik frist, og mener at erfaringene med den interne fristen bør evalueres før lovbestemmelser eventuelt vedtas. Departementet er enig i dette, og fremmer ikke forslaget i proposisjonen.

6. FRISTER FOR Å AVHOLDE HOVEDFORHANDLING I TINGRETEN OG I LAGMANNSRETEN

6.1 Sammendrag

Loven setter ingen frister for å avholde hovedforhandling. Men det er forutsatt i straffeprosessloven § 275 at hovedforhandling i tingretten normalt skal *berammes* senest to uker etter at saken kom inn til retten.

Under arbeidet med straffeprosessloven foreslo departementet regler om frister for å avholde hovedforhandling både i tingretten og i lagmannsretten. Forslaget ble vedtatt i Stortinget, men før det var satt i kraft, ble § 275 endret til den ordlyd bestemmelsen har i dag. Begrunnelsen var at det i mange saker ikke ville være praktisk mulig å følge de fastsatte tidsfristene.

Arbeidsgruppe II mener at det er hensiktsmessig å innføre frister for å avholde hovedforhandling, og at slike fristregler ikke kan antas å kreve så stor tilførsel av ressurser til domstolene som det ble antatt da lovvedtaket om dette ble opphevet i 1985. Arbeidsgruppen foreslår imidlertid at det i denne omgang bare gis faste frister i saker mot unge lovbyggere og i saker der siktede er undergitt varetektfengsel. Det foreslås at hovedforhandling i by- og hærretten i disse sakstypene skal være påbegynt senest 8 uker etter at saken kom inn til retten. I lagmannsretten foreslås fristen satt til 12 uker fra anken er besluttet fremmet. Overskridelse av fristen skal anmerkes i rettsboken med angivelse av årsak. Fristoversittelsen skal ellers ikke ha noen rettslig betydning.

I høringsbrevet gikk departementet i hovedsak inn for å følge opp forslagene fra arbeidsgruppen. Fristen for behandling i tingretten ble imidlertid foreslått satt til 4 uker i saker mot unge lovbyggere og til 6 uker i varetektssakene. Når det gjelder lagmannsretten foreslo Justisdepartementet at fristen ble satt til 8 uker fra anke er besluttet henvist.

For å hindre at innføring av frister gjør at andre straffesaker blir skjøvet ut i tid, har arbeidsgruppen foreslått å la dagens berammingsfrist på to uker i tingretten stå ved lag, samt å gi en tilsvarende frist for lagmannsretten. Departementet støttet i høringsbrevet dette forslaget.

Et stort flertall av høringsinstansene går inn for at det skal lovfestes frister for å avholde hovedforhandling. Flere av de som går imot forslaget peker på at de aktuelle sakene allerede prioriteres høyt, og mener de foreslåtte fristene vil påføre påtalemyndighet og domstoler merarbeid og føre til dårlig kapasitetsutnyttelse. Noen foreslår som et alternativ til frister at det blir reservert tid til en eventuell ankesak samtidig som saken blir berammet. Høringsuttalelsene refereres i proposisjonen pkt. 6.4.

En rekke høringsinstanser har gitt uttrykk for skepsis til lengden på de foreslåtte fristene. Departe-

mentet går etter dette inn for en frist på seks uker for å avholde hovedforhandling for tingretten i begge de aktuelle grupper av saker. Den foreslåtte fristen i lagmannsretten på 8 uker opprettholdes.

Departementet peker på at praktiske hensyn taler for å forhåndsberamme hovedforhandlinger. Etter departementets syn åpner gjeldende rett for forhåndsberammelser, og det er ikke noe stort behov for å lovfeste en regel om dette.

6.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg forslaget fra departementet om å innføre frister for avholdelse av hovedforhandling for visse sakstyper. For de nevnte sakstyper, dvs. mot unge lovbyggere og i saker der siktede sitter i varetekt, melder det seg spesielle behov som gjør det ekstra viktig med en rask behandling av saken. Komiteen vil understreke viktigheten av at en pådømmelse skjer raskt etter lovbruddet, noe som vil øke straffens preventive effekt.

7. BEGRENSNINGER I DET FRIE FORSVARERVALG

7.1 Sammendrag

Arbeidsgruppe II tar i forlengelsen av spørsmålet om å innføre frister for å avholde hovedforhandling opp spørsmålet om det bør gjøres enkelte begrensninger i reglene om det frie forsvarervalg. Det følger av gjeldende straffeprosesslov § 102 at retten kan oppnevne en annen forsvarer enn den siktede ønsker dersom det ellers ville oppstå "vesentlig forsinkelse". Etter arbeidsgruppens oppfatning er dette et unødig stramt vilkår.

Departementet var i høringsnotatet enig med arbeidsgruppen i at reglene om fritt forsvarervalg bidrar til å forsinke mange straffesaker. Hensynet til en hurtig straffesaksavvikling må imidlertid veies mot hensynet til det frie forsvarervalg. Det antas ikke å være i strid med EMK art. 6 nr. 3 c om rett til fritt forsvarervalg at retten gis adgang til å bytte ut forsvarer dersom siktedes valg medfører at fristen for å avholde hovedforhandling blir overskredet. Andre land har frister for avholdelse av hovedforhandling som er til dels betydelig kortere enn dem som foreslås innført i Norge.

På denne bakgrunn gikk Justisdepartementet inn for at retten skal ha adgang til å oppnevne en annen forsvarer enn den siktede ønsker dersom siktedes ønske medfører at man overtrer fristene for avholdelse av hovedforhandling. Begrensningen i retten til fritt forsvarervalg skal imidlertid gjelde generelt, dvs. også for andre saker enn de det innføres frister for. Departementet foreslo etter dette å endre uttrykket "vesentlig forsinkelse" i straffeprosessloven § 102 til "nevneverdig forsinkelse". Det foreslås de samme endringer i reglene om bistandsadvokat som i reglene om forsvarer.

De fleste høringsinstanser som uttaler seg, støtter forslaget i høringsnotatet. Enkelte høringsinstanser anfører imidlertid at problemet i dag er at domstolene ikke benytter de muligheter straffeprosessloven allerede gir. Det pekes også på at det ikke bare er forsvarervalget som fører til at en sak blir forsinket. I en del saker er også påtalemyndigheten forhindret fra å møte innen rimelig tid.

Departementet er ikke i tvil om at det frie forsvarervalg bidrar til å forsinke mange saker, men understreker at det bør legges opp til rutiner som gjør at det bare er aktuelt å oppnevne en annen forsvarer enn den siktede ønsker i de saker hvor forsvareren er den reelle årsaken til forsinkelsen.

Departementet foreslår i proposisjonen en noe annen ordlyd i straffeprosessloven § 102 enn foreslått i høringsbrevet. Retten bør kunne oppnevne en annen forsvarer dersom oppnevningen av den ønskede forsvareren vil føre til "forsinkelse av betydning for saken", herunder til overskridelse av fristene for avholdelse av hovedforhandling. Departementet ønsker å markere at det skal foretas en viss innstramming av det frie forsvarervalg sammenliknet med dagens praksis. Samtidig vil man understreke at det frie forsvarervalg fremdeles skal være den klare hovedregelen.

7.2 Komiteens merknader

Komiteen er kjent med at reglene om det frie forsvarervalg bidrar til å forsinke mange straffesaker. Det er ofte et fåtall profilerte forsvarsadvokater som ønskes av et større antall siktede, og dette har medført en større saksmengde enn mange advokater har kapasitet til innen rimelig tid. Komiteen er enig i at en oppmykning av vilkårene for at retten skal kunne utnevne en annen forsvarer kan bidra til at saker blir avviklet hurtigere. Men det understrekes at det frie forsvarervalg er et viktig prinsipp i EMK, og vilkårene må endres innenfor rammen av menneskerettighetene slik at det frie forsvarervalg fremdeles blir stående som en hovedregel. Komiteen mener departementets forslag ivaretar disse hensyn.

8. BEGRENSNINGER I BEVISFØRSELEN

8.1 Sammendrag

Gjeldende rett

Norsk straffeprosess bygger på det ulovfestede prinsippet om fri bevisførsel, men det er gitt enkelte unntak. Loven sonderer bl.a. mellom bevis som er for hånden under hovedforhandlingen og bevis som vil føre til at hovedforhandlingen må utsettes. Reglene om avskjæring av bevis varierer noe ut fra dette kriteriet.

Arbeidsgruppens forslag og forslaget i høringsnotatet

Det er arbeidsgruppens oppfatning at det ikke sjelden legges opp til en bevisførsel som viser seg å ha liten eller ingen verdi for avgjørelsen av de spørsmål saken reiser. Det ble i Ot.prp. nr. 43 (1994-1995) fremmet forslag om å stramme inn straffeprosessloven § 292 og § 293, slik at adgangen til å avskjære bevisførsel ble noe utvidet. Lovendringsforslagene ble imidlertid ikke vedtatt, jf. Innst. O. nr. 65 (1994-1995). Arbeidsgruppen peker på at etter innføringen av to-instansordningen, er behovet for effektiv saksbehandling økt, samtidig som betenkelighetene med å utvide adgangen for retten til å avskjære bevis er redusert.

Arbeidsgruppen foreslår at loven endres slik at bevis "uten beviskraft", samt bevisførsel om "uvesentlige forhold" tas inn i oppregningen over hvilke bevis som kan avskjæres. Videre skal bevis kunne avskjæres dersom bevisførselsen vil kunne medføre forsinkelse av hovedforhandlingen eller overskridelse av fristene i § 275 som ikke finnes å stå i rimelig forhold til bevisets og sakens betydning.

I høringsnotatet uttalte departementet bl.a. at det deler arbeidsgruppens bekymring når det gjelder langvarige straffesaker med omfattende bevisførsel. Det ble foreslått at retten skal ha like stor mulighet til å avskjære bevis under saksforberedelsen som under hovedforhandlingen, jf. straffeprosessloven § 272. Departementet foreslo ellers en noe annen lovteknisk løsning enn arbeidsgruppen, der nye kriterier for å nekte bevisførsel var at den gjaldt forhold som åpenbart ikke har noen beviskraft, eller forhold som er uten betydning for dommens innhold (straffeprosessloven § 292). Disse vilkårene er noe videre enn etter gjeldende rett. Det foreslås også en regel i § 293 som snevrer inn retten til å få utsettelse av hovedforhandlingen dersom det føres et bevis som motparten ikke har fått tilstrekkelig varsel om.

Høringsinstansenes syn og departementets vurdering Avskjæring av bevis som er for hånden under hovedforhandlingen

Et klart flertall av de høringsinstansene som uttaler seg om disse reglene gir uttrykk for at de i all hovedsak støtter departementets forslag. Kjernen i argumentene til de høringsinstanser som er mot forslaget, er at dagens regelverk er godt nok, og at en mer effektiv prosessledelse vil kunne avhjelpe det meste av det som i dag oppfattes som problemer.

Departementet bemerker at de foreslåtte regler om bevisavskjæring gjør små inngrep i retten til å føre egne bevis. Domstolen må uansett sørge for at saken er forsvarlig opplyst. De regler som er foreslått, innskrenker ikke adgangen til å føre egne bevis i større utstrekning enn det er adgang til etter EMK. Departe-

mentet fremmer i proposisjonen i hovedsak de samme forslag som skissert i høringsnotatet.

Bør det innføres en plikt til å begrunne hvorfor et bevis ønskes ført?

To høringsinstanser reiser spørsmålet om det ikke bør innføres en viss plikt til å begrunne hvorfor man ønsker å føre ulike bevis. Departementet er av den oppfatning at det ikke er hensiktsmessig å lovfeste en generell begrunnelsesplikt fordi det ville medføre mye ekstraarbeid i saker der dette ikke er hensiktsmessig. Det vil imidlertid være en fordel for retten om den kan be partene om en skriftlig redegjørelse for hvorfor bevisene ønskes ført. Departementet foreslår derfor et tillegg til straffeprosessloven § 272 som gir retten en slik adgang.

Bevisavskjæring under saksforberedelsen

Departementet foreslår at straffeprosessloven § 272 endres slik at det går klart frem at retten under saksforberedelsen kan avholde rettsmøte for å behandle spørsmålet om å utsette hovedforhandlingen av hensyn til bevisførselen.

I høringsnotatet ble det også reist spørsmål om det er behov for en regel om at en avgjørelse under saksforberedelsen om å avskjære bevis mv. unntaksvis ikke trenger å behandles i rettsmøte der partene innkalles. Det er ulike syn på dette blant høringsinstansene. Høringen har ikke avdekket noe stort behov for en slik regel, og departementet har kommet til at det ikke bør innføres en slik adgang.

8.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til Ot.prp. nr. 43 (1994-1995) der det ble fremmet forslag som ga retten adgang til å avskjære bevisførsel av "uvesentlig betydning for avgjørelsen". Forslaget ble den gang avvist av komiteen med den begrunnelse at til tross for at "komiteen har forståelse for de tidsbesparende fordelene en mer omfattende adgang til bevisavskjæring vil ha, mener komiteen at forslaget vil kunne bidra til å svekke rettsikkerheten".

Komiteen deler ikke dette synet, og mener hensynet til en raskere saksbehandling tvert om vil kunne styrke rettssikkerheten. Siktete har krav på en avgjørelse innen rimelig tid. I tillegg vil særlig vitnebevis kunne svekkes hvis det går lang tid før saken kommer til hovedforhandling. Komiteen vil dessuten bemerke at to-instanssystemet gjør det mulig å få overprøvd bevisvurderingen under skyldspørsmålet, og gjør det mindre betenkelig å utvide adgangen til å avskjære bevis.

Departementet fremmer nå et nytt forslag om å innføre visse begrensninger i bevisførselen for å bøte på problemene med omfattende bevisførsel i langvarige straffesaker. Komiteen mener forslagene er balanserte og gir retten en viss mulighet til å begrense

bevisførselen uten at dette går ut over rettssikkerheten.

9. MØTE- OG FORKLARINGSPLIKT FOR POLITIET

9.1 Sammendrag

Den siktete plikter å møte i retten, men har ikke plikt til å forklare seg. Vitner har som hovedregel både møteplikt og forklaringsplikt for retten, men det er gjort viktige unntak, jf. straffeprosessloven §§ 109 flg. For politiet er utgangspunktet det motsatte. Verken den mistenkte eller vitner har noen generell plikt til å møte frem for eller til å forklare seg for politiet.

Arbeidsgruppe I har vurdert om vitner bør ha møteplikt og forklaringsplikt for politiet, samt om den mistenkte bør kunne pålegges å møte frem til politiavhør. Arbeidsgruppen slår fast at forklaringsplikt for den mistenkte er uaktuelt. Det foreligger heller ikke noe praktisk behov for møteplikt for den mistenkte ettersom vilkårene for pågrepelse som regel vil være oppfylt der det kunne vært aktuelt å pålegge slikt oppmøte.

Derimot foreslår arbeidsgruppen at *vitner* får møteplikt for politiet. Men heller ikke vitner bør ha forklaringsplikt. Retten bør ta stilling til om det foreligger forklaringsplikt der vitnet påberoper seg en fritaksgrunn, og retten bør vurdere sanksjoner ved manglende overholdelse av forklaringsplikten. Derfor vil det være lite å oppnå ved en forklaringsplikt for politiet.

Departementet var i høringsnotatet positiv til arbeidsgruppens forslag om at vitner skal kunne pålegges å møte til politiavhør. Man var imidlertid skeptisk til et forslag om at informasjon om at vitnet ikke har forklaringsplikt for politiet skulle fjernes fra innkallingen og heller ikke nevnes i avhørssituasjonen.

De aller fleste høringsinstansene som uttaler seg om spørsmålet, går inn for at vitner skal kunne pålegges å møte frem hos politiet. De som går imot, uttaler at det neppe er hensiktsmessig å pålegge et vitne møteplikt for politiet samtidig som vitnet ikke har forklaringsplikt. Den Norske Advokatforening går inn for at det i stedet innføres en plikt til å varsle politiet dersom vitnet ikke kan eller vil møte. Bortsett fra Politiets Fellesforbund er høringsinstansene enig i at vitner ikke bør ha plikt til å forklare seg for politiet. Høringsinstansene er delt i spørsmålet om også den *mistenkte* bør kunne pålegges å møte til politiavhør.

Departementet mener fortsatt at vitner bør kunne pålegges å møte frem hos politiet, selv om de ikke har forklaringsplikt. Formålet med en møteplikt er å avklare om vitnet ønsker å forklare seg, og møteplikten baseres derfor på innkalling, jf. lovutkastet § 230.

I en del tilfeller er vitner pga. taushetsplikt avskåret fra å forklare seg både for retten og for politiet. Er dette klart, vil vilkårene for å innkalle vitnet ikke være

oppfylt. Heller ikke et vitne som allerede har gitt klart uttrykk for at det ikke ønsker å forklare seg for politiet, bør kunne pålegges møteplikt. Departementet foreslår ikke noen unntak fra møteplikten for personer som er fritatt fra vitneplikt.

Noen høringsinstanser har tatt til orde for at også mistenkte personer bør kunne pålegges å møte til politiavhør. En slik møteplikt kan være nyttig og forsvarlig i enkelte tilfeller, og etter en fornyet vurdering har departementet kommet til at det bør innføres en møteplikt også for mistenkte.

9.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at det er et problem for politiet at vitner og mistenkte unnlater å møte til politiavhør etter innkalling. Dette legger beslag på ressurser hos politiet og fører til forsinkelser i fremdriften av saken. Komiteen mener innføringen av en møteplikt for vitner og mistenkte til en viss grad vil avhjelpe problemet.

Komiteen mener vitner har en moralsk plikt til å bidra med opplysninger som kan oppklare forbrytelser, men ønsker ikke å lovfeste en forklaringsplikt overfor politiet. Komiteen støtter departementets syn om at de fleste trolig vil velge å forklare seg når de først har møtt opp hos politiet, og at behovet for en lovfestet forklaringsplikt dermed ikke er så stort.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener møteplikten ikke bør omfatte de som har en ubetinget rett til å nekte å forklare seg. Disse medlemmer er redd en møteplikt for disse vil bli oppfattet som et pålegg om likevel å vitne. Menigmann vil neppe føle seg fri til å benytte seg av sine rettigheter når man først står overfor "øvrigheten".

10. BØR DET INNFØRES EN STRAFFSANKSJONERT PLIKT TIL Å SVARE PÅ POSTFORKYNNELSER?

Arbeidsgruppe II peker på at mange saker må utsettes fordi tiltalte eller sentrale vitner ikke er blitt stevnet til hovedforhandlingen. Gruppen foreslår at det innføres en rettslig plikt til å svare på postforkynnelser, og at retten skal kunne ilegge rettergangsbot og erstatning for omkostninger dersom en mottatt postforkynnelser ikke besvares.

De fleste høringsinstanser som har uttalt seg om spørsmålet, går imot å innføre en straffsanksjonert plikt til å svare på postforkynnelser.

Departementet fremmer etter dette ikke et slikt forslag, og legger særlig vekt på at det er usikkert om en slik plikt vil føre til en vesentlig større svarprosent, og på at en effektiv håndheving vil være ressurskrevende.

11. AVHENTING AV VITNER

11.1 Sammendrag

Retten kan beslutte at et vitne som "uteblir eller forlater rettsstedet uten gyldig forfall", skal avhentes til det samme eller et senere rettsmøte. I særlige tilfelle kan retten beslutte at vitnet skal holdes i fengslig forvaring inntil det kan bli avhørt.

Reglene er i utgangspunktet de samme for siktede som for vitner. Men retten kan også beslutte at den siktede skal pågripes på forhånd dersom hans "forhold gir grunn til å frykte for at han vil utebli fra en berammet hovedforhandling".

Arbeidsgruppe II foreslår at det blir tatt inn en bestemmelse i straffeprosessloven § 115 som gir retten adgang til å beslutte at et vitne skal avhentes og eventuelt holde det fengslet, dersom det på forhånd er sannsynlig at vitnet vil utebli.

I høringsnotatet sa departementet seg enig i at det er behov for å avhente et vitne med tvang, og eventuelt fengsle vitnet dersom det på forhånd er konstatert en stor fare for at vitnet vil utebli. Grunnvilkåret for å beslutte avhenting og eventuelt fengsling bør være det samme både for vitner og siktede, og formuleres som at det er grunn til å frykte for at vedkommende vil utebli fra hovedforhandling, og dette vil føre til en ikke uvesentlig forsinkelse av saken. Vilkåret "i særlige tilfeller" benyttes der det er aktuelt med forhåndsavhenting i kombinasjon med fengsel.

De fleste høringsinstanser som uttaler seg om spørsmålet, er enig i forslaget. De som går imot forslaget gir uttrykk for at det er betenkelig å åpne for å pågripe vitner før uteblivelse er konstatert.

Departementet går inn for at forslaget i høringsnotatet følges opp. Dersom vitner har en reell grunn til å frykte represalier, vil retten måtte ta hensyn til dette før beslutning om avhenting treffes. Det samme gjelder ved avhenting av mindreårige vitner.

11.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til forslaget.

12. UTVIDELSE AV DEN MILITÆRE PÅTALEMYNDIGHETS KOMPETANSE

12.1 Sammendrag

Statsadvokaten avgjør normalt spørsmålet om tiltale i saker om militære forbrytelser. Politiet avgjør spørsmålet om tiltale i saker om militære forseelser, og i saker om forbrytelser der politiet uttrykkelig er gitt slik kompetanse. Den praktisk viktigste gruppen forbrytelser begått av militært personell hvor politiet har tiltalekompetanse, er saker om ulovlig fravær.

Generaladvokaten, førstestriksadvokaten og krigsadvokaten har samme kompetanse til å utferdige forelegg som politiet, og i praksis avgjøres saker om fravær mellom 7 og 12 dager ved forelegg på arrest. Sa-

ker om fravær ut over 12 dager medfører i utgangspunktet tiltale som ikke kan tas ut av den militære påtalemyndighet, men må besluttes av politiet. Den militære påtalemyndighet aktorerer imidlertid fraværssakene og andre militære straffesaker for retten.

Generaladvokaten har foreslått at den militære påtalemyndighet får samme kompetanse som politiet til å ta ut tiltale i militære straffesaker. Fraværssakene er - med svært få unntak - kurante og enkle straffesaker. Til tross for dette tar det ofte mer enn to år før sakene blir pådømt i retten.

Spørsmålet har vært sendt på en rask og begrenset høring. Ingen av adressatene hadde innvendinger mot realiteten i forslaget.

Departementet slutter seg til realiteten i generaladvokatens forslag. Den militære og den borgerlige påtalemyndighet får sideordnet kompetanse, på samme måte som i foreleggssakene. Den militære påtalemyndighets tiltalekompetanse likestilles med politimesterens, og ikke med politiets. Dette innebærer en viss utvidelse av gjeldende kompetanse til å utferdige forelegg.

12.2 Komiteens merknader

Komiteen støtter forslaget.

13. OVERFØRING AV KOMPETANSE TIL Å BESTEMME HVEM SOM SKAL FØRE AKTORATET

13.1 Sammendrag

En statsadvokat skal aktorere alle saker for tingrett og for lagmannsrett hvis strafferammen er mer enn 6 år. Når særlige grunner foreligger, kan riksadvokaten bestemme at slike saker likevel skal aktoreres av en politijurist, en advokat eller en fullmektig ved riksadvokatembetet.

Arbeidsgruppen foreslår å overføre kompetansen til å bestemme hvem som skal føre aktoratet i slike saker fra riksadvokaten til statsadvokaten. Hovedregelen bør fremdeles være at en statsadvokat skal føre de nevnte aktorater, og at det skal "særlige grunner" til for å overlate aktoratet til andre.

De aller fleste høringsinstanser enten støtter forslaget uttrykkelig eller har ikke innvendinger. Enkelte gir likevel uttrykk for bekymring for at ressursituasjonen hos statsadvokatene kan føre til at det blir oppnevnt for mange "politiaktører".

Departementet fremmer forslag om å endre straffeprosessloven § 76 slik at statsadvokaten får kompetanse til å bestemme at en advokat eller polititjenestemann som tilhører påtalemyndigheten skal aktorere saker med strafferamme over 6 år. Riksadvokaten skal fortsatt bestemme eventuell overdragelse av saken til en fullmektig ved riksadvokatembetet.

13.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til forslaget.

14. UTVIDELSE AV ADGANGEN TIL Å NYTTE FORSTERKET RETT

14.1 Sammendrag

Ved hovedforhandling for tingretten settes retten som hovedregel med én fagdommer og to meddommere. I saker om forbrytelser som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 år, kan domstolens leder bestemme at retten skal settes med to fagdommere og tre meddommere dersom saken er særlig omfattende eller det foreligger andre særlige grunner.

Arbeidsgruppe II foreslår at forsterket rett også skal kunne nyttes i saker med lavere strafferamme. Departementet går inn for å følge opp arbeidsgruppens forslag, jf. utkastet til straffeprosessloven § 276. Ordningen brukes sjelden, og en utvidelse av adgangen til å nytte forsterket rett vil derfor neppe bli så ressurskrevende som departementet fryktet under forberedelsen av to-instansreformen. Ingen høringsinstanser går i mot forslaget.

14.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til forslaget

15. ANKEFRISTEN FOR PÅTALEMYNDIGHETEN

15.1 Sammendrag

Etter straffeprosessloven § 310 er fristen to uker for å erklære anke over dommer. For den siktede løper fristen fra dommen er forkynt. For påtalemyndigheten løper fristen derimot fra det tidspunktet dommen kom inn til kontoret til den ankeberettigede tjenestemann i påtalemyndigheten.

Etter arbeidsgruppens vurdering bør en dom være hos den ankeberettigede senest to uker etter at dommen er mottatt av ikke ankeberettiget tjenestemann. Det innebærer at ankefristen for påtalemyndigheten høyst vil bli fire uker.

Det er ulike syn på forslaget blant høringsinstansene. Bl.a. riksadvokaten er kritisk, og understreker at forslaget innebærer en betydelig forkorting av påtalemyndighetens ankefrist, uten at problemet som skal bøtes på er godt nok underbygget.

Etter departementets oppfatning bør det kunne forventes at en aktor som ikke selv er ankeberettiget, sender dommen videre til den ankeberettigede påtalemyndighet i løpet av 14 dager. Departementet foreslår etter dette at ankefristen fortsatt skal være to uker fra dommen kom inn til den ankeberettigedes kontor, men at fristen totalt sett ikke skal være lenger enn fire uker fra det tidspunktet dommen kom inn til påtalemyndigheten.

15.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til forslaget.

16. HEVING AV ANKESAK

16.1 Sammendrag

Arbeidsgruppe II foreslår at det åpnes en adgang til å heve ankesaker hvor den siktede har erklært anke, men hvor ankeforhandling ikke har vært holdt fordi det ikke har vært mulig å innkalle den siktede eller fordi den siktede har hatt gyldig forfall. Det foreslås en regel om at ankesaker - hvor siktedes tilstedeværelse er nødvendig - skal heves etter en viss tid uansett årsaken til at siktede ikke møter. To år etter inngitt anke anses å være et passende skjæringspunkt.

Arbeidsgruppen foreslår at retten skal ha *plikt* til å heve saken i de aktuelle tilfellene. På dette punktet går forslaget etter departementets syn for langt, og departementet foreslår en mindre kategorisk kan-regel, jf. utkast til straffeprosessloven § 336. Ingen av høringsinstansene går imot dette forslaget. Avgjørelsen om å heve saken kan påkjæres, og forsvarer gis selvstendig kjæremålsrett.

16.2 Komiteens merknader

Komiteen slutter seg til forslaget.

17. FRISTEN FOR OVERORDNET PÅTALEMYNDIGHET TIL Å OMGJØRE PÅTALEVEDTAK

17.1 Sammendrag

Klagerett over påtalevedtak gjelder som utgangspunkt også for den som vedtaket retter seg mot (den mistenkte eller siktede), men har særlig betydning for den fornærmede og andre som har vært skadelidende. Etter straffeprosessloven § 75 annet ledd gjelder det en frist på 3 måneder for å omgjøre beslutninger om å unnlate påtale eller om å frafalle en påbegynt forfølgning.

I den senere tiden har mediene omtalt flere saker der fornærmedes rettidige klage over statsadvokatens vedtak om å innstille straffeforfølgning, ikke er blitt realitetsbehandlet. Klagene har av ulike grunner ikke blitt ekspedert videre så hurtig at riksadvokaten har kunnet ta stilling til klagene innen tre måneder, og riksadvokaten har lagt til grunn at § 75 annet ledd da er til hinder for å gjenoppta forfølgningen. Synspunktet er omdiskutert i juridisk teori.

I høringsnotatet antok departementet at en klage som er inngitt innen fristen, kan og skal realitetsbehandles uten at de aktuelle fristreglene er til hinder for dette. Departementet foreslår å presisere dette i loven. Samtidig foreslås en frist på tre måneder for overordnet påtalemyndighet til å behandle klagen.

Flere høringsinstanser støtter forslaget i høringsnotatet. Bare Asker og Bærum politidistrikt går imot. Enkelte høringsinstanser tar opp andre spørsmål i tilknytning til omgjøring som dels innebærer en inn snevring av omgjøringsadgangen, og dels en utvidelse.

Det foreslås etter dette å presisere i loven at §§ 74 og 75 ikke er til hinder for at en rettidig klage skal realitetsbehandles. Den mistenkte skal underrettes om klagen. Departementet foreslår at 3-måneders fristen også skal gjelde der påtalevedtaket er truffet av feil påtalemyndighet.

17.2 Komiteens merknader

Komiteen støtter forslaget.

18. PRIVATES RETT TIL Å PÅGRIBE VED NASKERI

18.1 Sammendrag

Pågrepelse (arrestasjon) besluttes av påtalemyndigheten og settes i verk av politiet. Også privatpersoner kan beslutte og gjennomføre en pågrepelse når den mistenkte "treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor". Forutsetningen er at vilkårene for å pågripe er oppfylt. Hovedregelen er at bare den som mistenkes for en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder, kan pågripes. I tillegg må det foreligge en fengslingsgrunn, normalt enten unndragelsesfare, fare for bevisforspillelse eller fare for gjentakelse. Treffes den mistenkte på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare handlingen, kan han pågripes selv om den straffbare handlingen har en lavere strafferamme.

Straffen for naskeri er bøter eller fengsel i 6 måneder (straffeloven § 391 a). Dermed kan private bare pågripe en som mistenkes for nasking, hvis han treffes på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare handlingen.

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon og Servicebedriftenes Landsforening har gitt uttrykk for at handelsstanden har et behov for å kunne holde igjen naskere.

Etter departementets syn bør en lovendring skje ved at strafferammen i § 391 a endres. Det er tilstrekkelig at det sies i straffebudet at bot kan idømmes sammen med fengselsstraff. Dette vil innebære at lovbruddet kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder. Dermed vil politiet få en generell adgang til å pågripe naskere hvis det foreligger en fengslingsgrunn. Private vil på de samme vilkår få rett til å pågripe hvis naskeren treffes eller forfølges på fersk gjerning eller på ferske spor. Det er grunn til å tro at forslaget vil ha en preventiv effekt.

Departementet peker på at slik naskeribestemmelsen praktiseres er den ikke begrenset til de helt bagatellmessige forseelsene - verdigrensen går på ca.

kr 2 000. Dessuten er det ofte unge mennesker som gjør seg skyldige i nasking. Det kan derfor være hensiktsmessig å reagere overfor denne type lovovertridere på et tidlig stadium for å forebygge ytterligere kriminalitet. Maktanvendelsen må stå i samsvar med lovbruddets alvorlighet, og private vil ikke ha anledning til å holde igjen lovovertrideren over lengre tid.

Høringsinstansene har ulike syn på forslaget.

Departementet peker på at selv om det har klare betenkeligheter å tillate private å utøve makt overfor andre private, kan problemet et godt stykke på vei avhjelpest ved at vektere og butikkansatte gis opplæring og ved at det etableres gode rutiner. Videre bør det innføres rutiner som innebærer at den butikkansatte primært ber naskeren om å legitimere seg. Naskeren har ikke plikt til det, men mange vil nok gjøre det frivillig hvis de får vite at alternativet er å bli holdt tilbake til politiet kommer.

Enkelte høringsinstanser mener at man heller bør lovfeste en slik legitimasjonsplikt, fremfor å utvide adgangen til å pågripe, men dette gir ingen god løsning når den pågrepne ikke har legitimasjonspapirer på seg. På denne bakgrunnen fremmer departementet forslag om å endre strafferammen i straffeloven § 391a.

18.2. Komiteens merknader

Komiteen er kjent med at naskeri er et økende problem og påfører handelsnæringen og forsikringselskaper store økonomiske tap hvert år. Det er videre bekymringsfullt at mange starter tidlig med denne type lovbrudd, og naskeri er ofte et skritt på veien mot mer alvorlige former for kriminalitet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at disse hensyn taler for en mer markert linje overfor slike lovbrudd, og endringer i lovverket må gjøre det lettere å anmelde og straffefølge lovbrøttere. Flertallet ser, i likhet med departementet og flere av høringsinstansene, visse betenkeligheter med å gi private adgang til å pågripe og holde tilbake naskere. Men siden naskere sjelden blir strafferettslig forfulgt, kan en pågripelsesadgang virke preventivt.

Flertallet støtter etter dette departementets forslag.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti er betenkt over å utvide private personers rett til å bruke maktanvendelse, og mener det i alt overveiende grad er politiets oppgave å utøve makt over privatpersoner.

Disse medlemmer vil peke på at reglene for pågripelse er skjønsmessige, og derfor vanskelig for private å håndtere. Faren for at naskere blir pågrepet i større utstrekning enn loven åpner for, og for at det blir brukt mer makt og tvang enn lovlig, vil være til stede. Dette kan også resultere i at den som utøver

tvangsmyndighet selv kan komme i et strafferettslig ansvar.

Disse medlemmer vil peke på at pågripelse også ved naskeri kan vise seg å ikke være helt ufarlig, og mener butikkansattes sikkerhet taler for å ikke utvide denne adgangen.

Disse medlemmer mener at i tilfeller som naskeri, hvor det i stor grad dreier seg om små verdier, bør handelsstanden ivareta sine interesser gjennom forebyggende arbeid i form av videoovervåking, og ved den myndighet den har til å foreta pågripelse med det siktemål å få "tyvegodset" levert tilbake, jf. straffeprosessloven § 173.

Disse medlemmer vil dessuten vise til at i forhold til "serie-naskeri" vil straffeskylden grunnet gjentakelse ikke anses som liten og forholdet vil bli subsumert som tyveri, slik at private vil kunne pågripe etter dagens regelverk.

Disse medlemmer er enig i at butikknæringen skal ha mulighet til å sikre seg nødvendige opplysninger til å anmelde forholdet, samt skaffe bevis for hvem som er gjerningsmannen. Imidlertid bør ikke pågripelsesadgangen strekkes lengre enn dette. Det er dessuten et generelt behov, ikke bare ved naskeri, men også ved andre forseelser, at fornærmede bør ha mulighet til å sikre bevis for hvem som er gjerningsmannen når denne blir tatt på fersk gjerning.

Disse medlemmer mener derfor at butikknæringens behov kan løses på en langt smidigere måte ved at man endrer straffeprosessloven § 173 slik at den som nekter å gi bevis for sine personalia kan pågripes.

Disse medlemmer vil etter dette stemme imot forslaget til endring i straffeloven § 391 a og fremmer i stedet følgende forslag til tillegg til straffeprosessloven § 173 første ledd:

"I straffeprosessloven gjøres følgende endring: § 173 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder den som påtreffes på fersk gjerning, og som på forlangende fra fornærmede eller representant for denne nekter å gi bevis for sin personalia."

19. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Departementet foreslår bl.a. at saker hvor lovbrøtteren var under 18 år på gjerningstidspunktet eller sitter i varetekt, skal prioriteres av domstolene. Prioriteringen vil måtte skje på bekostning av andre straffesaker. Departementet antar imidlertid at de øvrige forslagene som fremmes bidrar til å spare så mye tid og ressurser at også de andre sakene gjennomgående vil bli behandlet raskere enn i dag.

En utvidet fremstillingsfrist for varetektsfengsling vil gjøre det nødvendig i større grad enn i dag å ha

fengslingsvakt på lørdager. Utgiftene til dette anslås som et utgangspunkt til kr 1 278 702, men det antas at tallet må justeres opp en del.

Forslagene til endringer i reglene om varetekt i isolasjon vil føre til økt arbeidsbelastning for domstolene og dermed også for aktor og forsvarer.

En mer effektiv straffeforfølgning av butikknaskere vil trolig ha en preventiv effekt. Går antallet naskerier betydelig ned, vil handelsnæringen kunne bli spart for store tap.

20. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

I straffeprosessloven gjøres følgende endring:

§ 173 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder den som påtreffes på fersk gjerning, og som på forlangende fra fornærmede eller representant for denne nekter å gi bevis for sin personalia.

21. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til proposisjonen og rå Odels-tinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om endringer i straffeprosessloven mv.
(hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.)

I

I straffeloven 22. mai 1902 nr. 10 gjøres disse endringer:

§ 60 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Har frihetsberøvelsen skjedd i fullstendig isolasjon, skal det gis et ytterligere fradrag som svarer til én dag for hvert påbegynte tidsrom av 2 døgn som den dømte har vært underlagt fullstendig isolasjon.

§ 391 a annet ledd skal lyde:

Straffen for naskeri er bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler.

II

I straffeprosessloven 22. mai 1981 nr. 25 gjøres disse endringer:

§ 59 a nytt fjerde ledd skal lyde:

Den som vedtaket retter seg mot, skal underrettes om klager som innen klagefristens utløp er kommet fra noen som nevnt i annet ledd nr. 2 eller nr. 3. Gjelder klagen en beslutning om å unnlate påtale eller om å frafalle en påbegynt forfølgning mot en siktet, må melding om omgjøring være sendt siktede innen tre måneder etter at påtalemyndigheten mottok klagen.

Nåværende fjerde ledd blir nytt femte ledd.

§ 74 sjette ledd skal lyde:

Ellers kan en forfølgning bare tas opp på ny ved omgjøring av overordnet myndighet etter § 75 annet ledd, *ved avgjørelse i klagesak etter § 59 a eller når vilkårene for gjenopptakelse er oppfylt.*

§ 75 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Fristen gjelder selv om beslutningen ikke er truffet av kompetent påtalemyndighet.

§ 76 tredje ledd skal lyde:

Saker ved lagmannsrett og tingrett som gjelder forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, eller sak hvor påtalemyndigheten vil påstå idømmelse av særreaksjon, skal under hoved- og ankeforhandling føres av en statsadvokat. Forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentakelse, sammenstøt av forbrytelser eller anvendelse av straffeloven § 232 kommer ikke i betraktning. Når særlige grunner foreligger, kan en advokat, en polititjenestemann som tilhører påtalemyndigheten, eller en fullmektig ved riksadvokatembetet føre en slik sak. *Beslutningen om å overdra saken til en fullmektig ved riksadvokatembetet treffes av riksadvokaten. For øvrig treffes avgjørelser etter tredje punktum av den påtalemyndighet som har påtalekompetansen.* Utenfor hoved- eller ankeforhandling kan statsadvokaten overlate til en advokat eller polititjenestemann som tilhører påtalemyndigheten, å føre saken. Det samme gjelder når siktede i retten har gitt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger i saken, og saken ikke kan medføre fengsel i mer enn 10 år. Annet punktum gjelder tilsvarende.

§ 98 nytt første ledd skal lyde:

Er siktede pågrepet, skal han så vidt mulig ha forsvarer straks det er klart at han ikke vil bli løslatt innen 24 timer etter pågripelsen.

Nåværende første til tredje ledd blir annet til nytt fjerde ledd. Det nye fjerde ledd skal lyde:

Oppnevningen faller bort når *pågripelsen eller varetektsfengslingen opphører, med mindre retten treftefjer annen bestemmelse etter § 100.*

§ 102 første ledd skal lyde:

Forsvarer for den enkelte sak eller det enkelte rettsmøte oppnevnes av retten. *Forsvarer etter § 98 første ledd kan også oppnevnes av påtalemyndigheten.* Har siktede fremsatt ønske om en bestemt forsvarer, skal denne oppnevnes. En annen forsvarer kan likevel oppnevnes dersom oppnevningen av den ønskede forsvareren vil føre til forsinkelse av betydning for saken, herunder til overskridelse av fristen for å avholde hovedforhandling i § 275 annet ledd annet punktum. Det samme gjelder dersom forholdene ellers gjør det utilrådelig å oppnevne forsvareren.

§ 103 annet ledd første punktum skal lyde:

Er det ikke anledning til å oppnevne en av de faste forsvarere, kan det oppnevnes en annen som kunne ha vært valgt til forsvarer.

§ 107 b første ledd skal lyde:

Advokat for fornærmede oppnevnes av retten. Ønsker fornærmede en bestemt advokat, skal denne oppnevnes. Retten kan likevel oppnevne en annen advokat dersom oppnevningen av den ønskede advokaten vil føre til forsinkelse av betydning for saken, herunder til overskridelse av fristen for å avholde hovedforhandling i § 275 annet ledd annet punktum. Det samme gjelder dersom forholdene ellers gjør det utilrådelig å oppnevne advokaten. Fornærmede skal gøres kjent med reglene om godtgjørelse til advokaten.

§ 115 nytt tredje ledd skal lyde:

Er det grunn til å frykte at et vitne vil utebli uten gyldig forfall fra en hovedforhandling som han er lovlig innkalt til, og uteblivelse vil føre til en ikke uvesentlig forsinkelse av saken, kan retten straks treffe beslutning etter første ledd. § 88 annet ledd annet, tredje og fjerde punktum gjelder tilsvarende.

§ 183 første ledd skal lyde:

Vil påtalemyndigheten beholde den pågrepne, må den snarest mulig og senest den tredje dagen etter pågripelsen fremstille ham for forhørsretten på det sted der fremstilling mest hensiktsmessig kan skje, med begjæring om fengsling. Domstoloven § 149 første ledd gjelder ikke ved beregning av fristen. Er fremstilling for forhørsretten ikke skjedd dagen etter pågripelsen, skal grunnen til det opplyses i rettsboken. Kongen kan gi nærmere regler om bruken av politiarrest. § 187 a gjelder tilsvarende.

§ 185 annet ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Påtalemyndigheten skal også kortfattet gjøre rede for den etterforskning som er foretatt siden forrige rettsmøte, og for hvilken etterforskning som gjenstår.

§ 186 annet ledd tredje og fjerde punktum skal lyde:

Retten kan også bestemme at den fengslede ikke skal ha adgang til aviser eller kringkasting eller at han skal utelukkes fra samvær med bestemte andre innsatte (delvis isolasjon). Retten kan overlate til påtalemyndigheten å bestemme hvilke innsatte den fengslede skal utelukkes fra samvær med.

Annet ledd nåværende fjerde og femte punktum blir tredje ledd. Nytt fjerde ledd skal lyde:

§ 187 a gjelder tilsvarende.

Nåværende tredje ledd blir nytt femte ledd, som skal lyde:

Ellers gjelder reglene i straffegjennomføringsloven kapittel 4.

Ny § 186 a skal lyde:

Retten kan ved kjennelse beslutte at den fengslede skal utelukkes fra fellesskap med de andre innsatte (fullstendig isolasjon) når varetektsfengsling er besluttet etter § 184 annet ledd, jf. § 171 første ledd nr. 2, og det er nærliggende fare for at den fengslede vil forspille bevis i saken dersom han ikke holdes isolert. Er den siktede under 18 år, kan isolasjon besluttes bare hvis det er særlig påkrevet.

Retten skal fastsette en bestemt tidsfrist for isolasjonen. Fristen skal være så kort som mulig, og må ikke overstige 2 uker. Den kan forlenges ved kjennelse med inntil 2 uker om gangen. Dersom etterforskningsart eller andre særlige omstendigheter tilsier at fornyet prøving etter 2 uker vil være uten betydning, og den siktede er fylt 18 år, kan fristen forlenges med inntil 4 uker om gangen.

Den fengslede kan ikke holdes isolert i et sammenhengende tidsrom på mer enn

- a) 6 uker når siktelsen gjelder en straffbar handling som kan medføre straff av fengsel inntil 6 år. Forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentakelse eller sammenstøt av forbrytelser kommer ikke i betraktning. Dersom siktelsen gjelder flere straffbare handlinger som samlet kan føre til en straff av mer enn 6 års fengsel, og tungtveiende hensyn gjør det nødvendig, kan den fengslede likevel holdes fortsatt isolert utover 6 uker.
- b) 12 uker når siktelsen gjelder en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 år. Bokstav a annet punktum gjelder tilsvarende. Dersom tungtveiende hensyn gjør det nødvendig, kan den fengslede holdes fortsatt isolert utover 12 uker.

Fengslede under 18 år kan under ingen omstendigheter holdes isolert i et sammenhengende tidsrom på mer enn 8 uker.

§ 186 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 230 nytt annet ledd skal lyde:

Selv om et vitne ikke har forklaringsplikt etter første ledd, plikter vitnet etter innkalling å møte på politistasjon eller lensmannskontor i det politidistrikt hvor han bor eller oppholder seg for å avklare om han er villig til å forklare seg for politiet. Det samme gjelder for mistenkte. §§ 110, 112, 113 og 114 gjelder tilsvarende så langt de passer. Påtalemyndigheten kan beslutte at en mistenkt eller et vitne skal avhentes for straks å fremstilles dersom den mistenkte eller vitnet har fått innkallingen lovlig forkynt for seg eller på annen måte har fått kjennskap til innkallingen, og har uteblitt uten gyldig forfall.

Nåværende annet til fjerde ledd blir tredje til nytt femte ledd.

§ 248 første ledd bokstav b skal lyde:

- b) en overtredelse av vegtrafikkloven § 22 første ledd jf. § 31, og siktede innen retten erklærer seg skyldig etter siktelsen, eller

§ 272 første ledd bokstav c skal lyde:

- c) om å avskjære bevisførsel under hovedforhandlingen, eller om å nekte å utsette hovedforhandlingen av hensyn til bevisførselen,

§ 272 nytt fjerde ledd skal lyde:

Før retten avgjør hvorvidt det skal holdes rettsmøte etter første ledd bokstav c, kan den be partene gjøre skriftlig rede for hvorfor det påberopte bevis ønskes ført.

Nåværende fjerde ledd blir nytt femte ledd.

§ 275 skal lyde:

Retten fastsetter så snart som mulig tid og sted for hovedforhandlingen og underretter påtalemyndigheten og forsvareren, samt fornærmedes advokat i saker som nevnt i § 107 a. Om ikke særlige forhold er til hinder, skal *hovedforhandling berammes* senest to uker etter at saken kom inn til *tingretten*, jf. § 262 første punktum, eller anke til lagmannsretten er henvist til ankeforhandling, jf. § 325.

Hovedforhandling skal avholdes så snart som mulig. Om ikke særlige forhold er til hinder, skal hovedforhandlingen være påbegynt innen seks uker etter at saken kom inn til tingretten, og innen åtte uker etter at anke til lagmannsretten er henvist til ankeforhandling, dersom den siktede

- a) var under 18 år da forbrytelsen ble begått, eller
b) er varetektsfengslet når saken berammes.

Blir en frist som nevnt i første eller annet ledd ikke holdt, skal grunnen opplyses i rettsboken.

Påtalemyndigheten sørger for at innkalling til hovedforhandling blir forkynt for tiltalte, vitner og

sakkyndige, og for at tiltalte og vitner som ikke er på frifot, blir brakt til rettsstedet.

Vil tiltalte eller hans forsvarer innstevne vitner til hovedforhandlingen, gjelder reglene i § 270 tredje ledd tilsvarende. Erstatning for utgifter kan også gis når vitner møter frivillig, og når det møter sakkyndige som ikke er oppnevnt.

§ 276 annet ledd skal lyde:

I saker som er særlig omfattende eller hvor andre særlige grunner foreligger, kan domstolens leder bestemme at retten skal settes med to fagdommere og tre meddommere. Beslutningen kan ikke angripes ved kjæremål eller brukes som ankegrunn. Dersom noen av rettens medlemmer får forfall etter at hovedforhandlingen er begynt, gjelder domstoloven § 15 første ledd tilsvarende.

§ 276 fjerde ledd skal lyde:

Retten kan ikke settes med dommerfullmektig i sak om forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år. *Forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentakelse, sammenstøt av forbrytelser eller anvendelsen av straffeloven § 232 kommer ikke i betraktning.*

§ 292 annet ledd første punktum skal lyde:

Ellers kan bevis som er for hånden, bare nektes ført når beviset

- a) gjelder forhold som er uten betydning for dommens innhold,
b) gjelder forhold som allerede er tilstrekkelig beviset, eller
c) åpenbart ikke har noen beviskraft.

Annet punktum oppheves. Nåværende tredje og fjerde punktum blir annet og tredje punktum.

§ 293 skal lyde:

Retten kan nekte å utsette forhandlingene av hensyn til bevisførsel når den finner at bevisførselen vil føre til en forsinkelse eller ulempe som ikke står i rimelig forhold til bevisets og sakens betydning.

Føres et bevis som motparten ikke har fått tilstrekkelig varsel om, har han krav på utsettelse, hvis ikke beviset er uten betydning for dommens innhold.

§ 310 tredje ledd skal lyde:

Har den ankeberettigede tjenestemann i påtalemyndigheten ikke vært til stede ved domsavsigelsen, løper fristen for påtalemyndigheten fra den dag da dommen er kommet inn til dennes kontor. Fristen løper likevel senest ut fire uker etter at dommen kom inn til den påtalemyndighet som er ankeberettiget, eller som utførte aktoratet.

§ 327 første ledd annet punktum skal lyde:

*For saker i Høyesterett gjelder ikke bestemmelse-
ne i § 275 første ledd annet punktum og annet ledd an-
net punktum.*

§ 336 nytt fjerde ledd skal lyde:

*En ankesak kan heves dersom det har gått mer enn
to år siden siktede erklærte anke og ankeforhandling
ikke er holdt fordi det har vært umulig å innkalle sik-
tede eller fordi siktede har hatt gyldig forfall. Avgjø-
relsen tas ved kjennelse. Kjæremålsfristen løper fra
det tidspunktet kjennelsen er avsagt. Dersom siktede
har forsvarer, har også forsvareren rett til å påkjære
kjennelsen.*

§ 380 nytt annet ledd skal lyde:

*Kjæremål over avgjørelser om hvorvidt en siktet
skal varetektsfengsles, skal behandles snarest mulig.*

§ 474 første ledd tredje punktum skal lyde:

*Generaladvokaten, førstekrigsadvokaten og
krigsadvokaten har samme kompetanse som politi-
mesteren til å ta ut tiltale.*

III

I straffegjennomføringsloven 18. mai 2001 nr. 21
gjøres disse endringer:

§ 46 annet ledd skal lyde:

Kriminalomsorgen skal prioritere tiltak for å av-
hjelpe negative virkninger av *isolasjon etter straffe-
prosessloven § 186 annet ledd og § 186 a.*

§ 48 oppheves.

§ 52 skal lyde:

For øvrig gjelder bestemmelsene i denne loven så
langt det er forenelig med beslutninger om restriksjo-
ner eller isolasjon etter straffeprosessloven §§ 186 og
186 a. §§ 12, 15, 16, 20, 33, 35, 36 og 41 til 45 i loven
her gjelder ikke.

IV

Ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. De
enkelte bestemmelser kan settes i kraft til forskjellig
tid.

Endringen i straffeloven § 60 gjelder for saker
som blir pådømt i tingretten eller i forhørsretten etter
ikrafttredelsen.

Endringen i straffeprosessloven § 59 a gjelder for
klager over påtalevedtak som blir fattet etter ikrafttre-
delsen.

Endringene i straffeprosessloven §§ 186 og 186 a
har ikke betydning for beslutninger om delvis eller
fullstendig isolasjon som er fattet før ikrafttredelsen.

Endringene i straffeprosessloven § 275 gjelder for
saker som kommer inn til retten etter ikrafttredelsen.

Endringen i straffeprosessloven § 310 gjelder for
dommer som avsies etter ikrafttredelsen.

Oslo, i justiskomiteen, den 4. juni 2002

Trond Helleland

leder

Linda Cathrine Hofstad

ordfører

Jan Arild Ellingsen

sekretær